

Рішення Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ)
«CREDIT EUROPE LEASING IFN S. A. v. Romania» від 21 липня 2020 року
(Заява № 38072/11)

Текст неофіційного перекладу рішення:

Обставини справи

Компанія-заявник, розташована у м. Бухаресті (Румунія), скаржилася на порушення її права доступу до суду та надмірну тривалість арешту її майна, що було призначеним покаранням; на порушення її права на мирне користування майном за відсутності ефективного національного засобу правового захисту.

Упродовж 2005–2007 років компанія-заявник здійснювала операції з оренди вантажівки, мікроавтобусів та металевих кіосків у компанії під назвою «С. К.», яку представляв Х. А. У 2009 році компанія-заявник розірвала договори оренди, оскільки компанія «С. К.» не виконала своїх договірних зобов'язань, та звернулася з вимогою повернути її майно.

У червні 2010 року до розпочатого кримінального розслідування, здійснюваного Управлінням розслідування справ, пов'язаних із організованою злочинністю та тероризмом (далі – Управління) у складі прокуратури, приєднаної до Вищого касаційного суду та правосуддя, і за участю багатьох інших осіб та компаній, було приєднано провадження і проти Х. А. (керівника компанії «С. К.»). Згодом прокуратура ухвалила рішення про вилучення активів, що належать компаніям, пов'язаним із Х. А., серед яких були транспортні засоби компанії-заявника та металеві кіоски.

Компанія-заявник оскаржила до прокурора вищого рівня рішення про вилучення, проте її скаргу було відхилено у грудні 2010 року. Прокуратурою вищого рівня встановлено, що положеннями закону, відповідно до якого проводиться розслідування злочину, дозволено вилучити майно у будь-яких третіх осіб із метою подальшої спеціальної конфіскації. В лютому 2011 року Бухарестський окружний суд відхилив скаргу компанії-заявника на рішення Управління як неприйнятну.

У період з 2011 по 2016 рік компанія-заявник подала низку запитів до Управління про скасування наказів про арешт, але відповіді не отримала.

У березні 2019 року Управління скасувало накладені арешти на майно компанії-заявника, проте остання подала скаргу, що відповідні активи не були у її володінні, не були встановлені та не були повернуті в присутності органів

державної влади. Цю скаргу Головний прокурор Управління відхилив у травні 2019 року без урахування клопотання компанії-заявника про визначення, оцінку та відновлення вилучених активів.

Компанія-заявник стверджувала, що вона не була учасником кримінального провадження, порушеного проти третіх осіб, а також на відсутність пред'явленої підозри та/або доказів того, що вилучені активи були отримані злочинним шляхом. Тому вилучення її майна було незаконним і невиправданим. З огляду на надмірну тривалість арешту вилучення майна було також непропорційним. Крім того, компанія-заявник заявила, що не мала достатніх процедурних гарантій щодо вилучення її майна, оскільки за змістом положень національного законодавства не передбачено можливості оскарження рішень прокурора у судовому порядку.

Оцінка Суду

Відповідно до матеріалів справи Суд зазначив, що «майно», про яке йде мова у цій справі, – це рухомі активи, вилучені на підставі рішення Управління у червні та жовтні 2010 року (див. пункти 15 та 16 рішення). Тому Суд з урахуванням встановлення факту повідомлення компанією-заявником прокурора про вилучення майна та розірвання договорів зауважив, що арешт, на який скаржилася компанія-заявник, може розглядатися як втручання у здійснення компанією-заявником свого права на мирне користування майном (семи транспортних засобів, а також 779 кіосків) (пункт 68 рішення).

Суд констатував, що стаття 1 Першого протоколу до Конвенції містить три чітко визначених правила: перше правило, викладене у першому реченні першого абзацу, має загальний характер і охоплює принцип мирного користування майном; друге правило, яке міститься в другому реченні першого абзацу, стосується позбавлення власності й підпорядковує його певним умовам; третє правило, зазначене в другому пункті, визнає, що Договірні Держави мають право контролювати використання майна відповідно до загальних інтересів або забезпечити сплату податків або інших внесків чи пені. Ці три правила, однак, не є «чіткими» в розумінні того, що вони не є пов'язаними між собою. Друге та третє правила стосуються конкретно визначених випадків втручання у право мирного володіння майном, і тому їх слід тлумачити з огляду на загальний принцип, викладений у першому правилі (див., серед іншого, «AGOSI проти Сполученого Королівства» (*AGOSI v. the United Kingdom*), рішення від 24 жовтня 1986 року, пункт 48, Серія A № 108, та «*Centro Europa 7 S.r.l. and Di Stefano проти*

Італії» (*Centro Europa 7 S.r.l. and Di Stefano v. Italy*) [ВП], заява № 38433/09, пункт 185, ECHR 2012) (пункт 69 рішення).

Суд зауважив, що арешт активів під час кримінального провадження – це, в принципі, захід, який є тимчасовим обмеженням їх використання та не передбачає передачі права власності. Ця аргументація призвела до того, що Суд розглядає арешт як міру контролю за використанням майна (див., із відповідними змінами, вищезазначене рішення «*Forminster Enterprises Limited проти Чехії*» (*Forminster Enterprises Limited v. the Czech Republic*), заява № 38238/04, рішення від 9 жовтня 2008 року, пункт 63, та «*lordachescu проти Румунії*» (*lordachescu v. Romania*) (ухв.) заява № 32889/09, пункти 37 та 38, рішення від 23 травня 2017 року; див. також, і навпаки, «*Andonoski проти колишньої Югославської Республіки Македонія*» (*Andonoski v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*, заява № 16225/08, пункт 30, рішення від 17 вересня 2015 року, та «*B.K.M. Lojistik Tasimacilik Ticaret Limited Sirketi проти Словенії*» (*B.K.M. Lojistik Tasimacilik Ticaret Limited Sirketi v. Slovenia*), заява № 42079/12, пункт 38, рішення від 17 січня 2017 року, де конфіскація вважалася позбавленням майна з причини її постійного характеру, що тягнуло за собою передачу права власності без можливості відшкодування) (пункт 70 рішення).

Суд повторив, що стаття 1 Першого протоколу до Конвенції насамперед вимагає, щоб будь-яке втручання державного органу в користування майном відповідало національному законодавству: друге речення першого абзацу дозволяє лише позбавлення майна «за умов передбачених законом»; другий пункт дає право державам контролювати використання майна, застосовуючи «закони». Крім того, верховенство права, яке є одним з основних принципів демократичного суспільства, притаманне усім статтям Конвенції. Звідси випливає, що необхідність з'ясувати, чи був досягнутий справедливий баланс між вимогами загального інтересу суспільства та вимогами захисту основних прав індивіда, стає актуальним лише після того, як буде встановлено, що оскаржене втручання задовольнило цю вимогу законності та не було свавільним (див. «*Beyeler проти Італії*» (*Beyeler v. Italy*) [ВП], № 33202/96, пункт 108, ECHR 2000–I, і рішення у справі *lordachescu*, вищезазначена ухвала, пункт 39, із подальшими посиланнями) (пункт 72 рішення).

Із урахуванням положень національного законодавства Суд зауважив, що арешт був виправданий необхідністю забезпечити подальшу спеціальну конфіскацію з метою стягнення доходів, одержаних злочинним шляхом, та гарантування сплати застосованого штрафу (див. пункти 15 та 16 цього рішення). Також Суд установив, як це було неодноразово констатовано, що завдання Суду не

зводиться до виконання ролі місцевих національних судів, а тлумачити та застосовувати національне законодавство належить передусім національним органам, зокрема судам (див. серед іншого, «*Pine Valley Developments Ltd та інші проти Ірландії*» (*Pine Valley Developments Ltd and Others v. Ireland*), рішення від 29 листопада 1991 року, пункт 52, серія A № 222, й «*SC Antares Transport SA та SC Transroby SRL проти Румунії*» (*S.C. Antares Transport S.A. and S.C. Transroby S.R.L.*), заява № 27227/08, пункт 42, рішення від 15 грудня 2015 року) (пункт 73 рішення).

Щодо переслідування законної мети

Що стосується легітимності мети, яку переслідував оскаржуваний арешт, Суд зауважив, що цей захід був вжитий відповідно до національної законодавчої бази, що спрямовано на активізацію боротьби із відмиванням грошей (див. пункти 37–38 цього рішення). Вилучення стосувалося активів, які органи державної влади вважають необхідними для відшкодування доходів, одержаних злочинним шляхом, і для забезпечення їх подальшої конфіскації (див. пункти 15, 16 та 19 цього рішення). Тому такий захід у цій справі був вжитий у загальних інтересах, щоб гарантувати, що використання відповідного об'єкта власності не принесло користі відповідачам на шкоду громаді (див., із відповідними змінами, «*Phillips проти Сполученого Королівства*» (*Phillips v. United Kingdom*), заява № 41087/98, пункт 52, ЄСПЛ 2001 VII). Отже, цей захід мав загальний інтерес, про роль і значення якого вже було наголошено в кількох рішеннях Суду (див., наприклад, «*Раймондо проти Італії*» (*Raimondo v. Italy*), рішення від 22 лютого 1994 року, пункт 30, серія A № 281-A; «*Riela проти Італії*» (*Riela v. Italy*), заява № 52439/99, рішення від 4 вересня 2001 року; «*Grifhorst проти Франції*» (*Grifhorst v. France*), заява № 28336/02, пункти 92–93, рішення від 26 лютого 2009 року та «*Michaud проти Франції*» (*Michaud v. France*), заява № 12323/11, пункт 123, ЄСПЛ 2012) (пункт 75 рішення).

Щодо пропорційності втручання

Суд неодноразово зазначав, що, хоча стаття 1 Першого протоколу до Конвенції не містить чітких процедурних вимог, судове провадження щодо права на мирне користування власним майном також має надавати особі розумну можливість звернутися до компетентних органів з метою ефективного оскарження заходів, що перешкоджають правам, гарантованим цим положенням. Таким чином, втручання у права, передбачені статтею 1 Першого протоколу до Конвенції, не може мати жодної легітимності за відсутності змагальних процедур, які відповідають принципу процесуальної рівності сторін, що дозволяє обговорювати особливості розгляду справи. Щоб забезпечити задоволення цієї умови, застосовувані процедури слід розглядати із загальної точки зору (див.

«G.I.E.M. S.R.L. та інші проти Італії» (*G.I.E.M. S.R.L. and Others v. Italy*) [ВП], заяви № 1828/06 та 2 інші, пункт 302, рішення від 28 червня 2018 року) (пункт 78 рішення). У цій справі Уряд стверджував, що арешт супроводжувався процесуальними гарантіями, оскільки компанія-заявник мала різні можливості передати свою справу до незалежного органу, але не змогла ними скористатися (див. пункти 60 та 61 цього рішення) (пункт 79 рішення).

Суд нагадав, що в ситуаціях, пов'язаних із конфіскацією, він зазначав, що вимога про відшкодування збитків винній особі тягне за собою додаткову невизначеність для добросовісного власника, оскільки злочинець може бути визнаний неплатоспроможним. Позов про відшкодування збитків не був поданий, щоб надати добросовісним власникам достатню можливість звернутися зі своїми вимогами до компетентних національних органів державної влади (див. «*B.K.M. Lojistik Tasimacilik Ticaret Limited Sirketi проти Словенії*» (*B.K.M. Lojistik Tasimacilik Ticaret Limited Sirketi v. Slovenia*), заява № 42079/12, пункт 38, рішення від 17 січня 2017 року, із подальшим посиланням). Загальний характер аргументу, викладений Урядом у цій справі, не забезпечував достатньої підстави для відступу Суду від вищезазначених висновків (пункт 84 рішення).

Уряд також заперечував, що з моменту зняття арешту, не пред'явивши вимог про відшкодування збитків до національних органів, компанія-заявник втратила статус жертви (див. пункт 62 цього рішення). З цього приводу Суд зазначив, що рішення про арешт вперше було прийнято 22 червня 2010 року (див. пункт 16 цього рішення) і офіційно знято стосовно всіх кіосків 6 березня 2019 року (див. пункт 28 цього рішення). Таким чином, це тривало більше восьми років та восьми місяців. Більше того, за даними компанії-заявника (див. пункти 30 та 67 цього рішення), навіть після скасування заходу влада не змогла визначити ці активи та повернути їх законному власнику. Також не було прийнято рішення стосовно вантажівки, яку також не повернули компанії-заявнику. Протягом усього цього періоду компанія-заявник була позбавлена можливості використовувати свої активи та/або оскаржити їх вилучення перед судом, і жодне конкретне правове положення чи приклад судової практики не дозволяє зробити висновок, що вона могла б отримати компенсацію за втручання в свої майнові права (див. пункт 85 цього рішення). Отже, Суд не міг дійти висновку, що компанія-заявник втратила статус жертви. Звідси випливало, що заперечення Уряду з цього приводу (див. пункт 56 цього рішення) також слід відхилити (пункт 86 рішення).

Суд визнав важливість проведення розслідування підозрюваних у серйозних економічних злочинах, як у цій справі, з належною ретельністю, щоб забезпечити належну оцінку злочинів та належне припинення провадження. Проте, виходячи з вищезазначених міркувань та враховуючи, зокрема, тривалість вилучення активів, що належать компанії-заявнику, і значну вартість цих активів, а також відсутність можливості оскаржити захід, накладений у рамках кримінального провадження, стороною якого компанія-заявник не була, Суд підсумував, що у цій справі не було досягнуто справедливого балансу між загальним інтересом суспільства та інтересами компанії-заявника, оскільки на останню було покладено надмірний тягар (див., із відповідними змінами, справа *Forminster Enterprises Limited*, пункт 77; справа *Денисова та Моїсеєва*, пункт 64; справа *BKM Lojistik Tasimacilik Ticaret Limited Sirketi*, пункт 52, усі справи цитовані в цьому рішенні) (пункт 87 рішення).

Отже, було порушено статтю 1 Першого протоколу до Конвенції.

Щодо стверджуваного порушення статті 7 Конвенції

Суд повторив, що поняття «покарання» у статті 7 Конвенції має автономне значення. Щоб забезпечити ефективний захист, запропонований цією статтею, Суд має залишитися вільним у перегляді та оцінюванні, чи певний захід є по суті «покаранням» за змістом цього положення. Формулювання другого речення пункту 1 статті 7 Конвенції вказує на те, що відправною точкою в будь-якому оцінюванні існування «покарання» є те, чи застосовується відповідний захід після рішення, яким особу визнано винною у вчиненні кримінального злочину. Однак у цьому зв'язку можуть бути враховані й інші чинники, а саме природа та мета відповідного заходу; його характеристика відповідно до національного законодавства; процедури, пов'язані з прийняттям та реалізацією заходу; його ступінь суворості (див. вищезазначене рішення у справі *G.I.E.M. S.R.L. та ін.*, пункти 210 та 211, та «*Welch проти Сполученого Королівства*» (*Welch v. the United Kingdom*), рішення від 9 лютого 1995 року, пункти 27 та 28, серія А № 307-А) (пункт 91 рішення).

У цій справі національні суди ніколи не звинувачували та не визнавали винною компанію-заявника у вчиненні кримінального злочину. Відповідно, немає підстав для висновку, що арешт, про який іде мова в цій справі, передбачав встановлення вини особи після притягнення до кримінальної відповідальності; а отже, це не було по суті «покаранням» у значенні статті 7 Конвенції (див., із відповідними змінами, «*AEI Investment Industry S.R.L. та інші проти Румунії*», пункт 38, та рішення у справі *Yildirim*, процитовані в цьому рішенні). Таким чином, це положення Конвенції не є застосовним у цій справі (пункт 93 рішення).

Висновок

Порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції (захист права власності).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 21 липня 2020 року і набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.